

УДК 330.341.1:338.439

ІННОВАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ХЛІБОПРОДУКТОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ АПК

О.Ю.Єрмаков, доктор економічних наук, професор
В.А.Герасіна, кандидат економічних наук
Національний університет біоресурсів і
природокористування України

Визначено базові стратегії, яким повинна підпорядковуватися інноваційна діяльність підприємств хлібопродуктового підкомплексу АПК України. Обґрунтовано необхідність впровадження кластерних моделей у практику функціонування хлібопродуктового підкомплексу АПК регіону.

Ключові слова: конкурентні переваги, інноваційна діяльність, хлібопродуктовий підкомплекс, кластерна модель.

Проблема ефективного функціонування та економічного розвитку підприємств агропромислового комплексу України і хлібопродуктових зокрема є надзвичайно важливою для держави. Зумовлено це економічним і соціально-політичним значенням основної продукції хлібопродуктового підкомплексу для населення країни. Для ефективного функціонування останнього особливо нагальною є проблема інноваційного забезпечення виробничо-господарської діяльності.

Теоретичні та прикладні аспекти дослідження основних характеристик інвестування, інвестиційного забезпечення, методів державного управління інвестиційними процесами, проблем підвищення інвестиційної активності суб'єктів господарювання знайшли відображення у наукових працях таких вітчизняних авторів, як Т.Алимова, І.С.Булатов, Л.Водачек, О.Водачкова, В.Ф.Гриньов, С.Д.Ільєнкова, В.Я.Кардаш, Л.І.Кошкін, М.П.Сичевський та ін. Але дані наукові дослідження не враховують специфічних особливостей підприємств хлібопродуктового підкомплексу АПК.

Інноваційна діяльність підприємств хлібопродуктового підкомплексу АПК України має бути жорстко підпорядкована трьома базовими стратегіями:

1) національній конкурентній стратегії, яка визначає загальні принципи та напрями регулювання національної еко-

номіки з метою забезпечення її конкурентоспроможності у глобалізованому світі;

2) стратегії забезпечення національної та регіональної продовольчої безпеки;

3) стратегії розвитку конкретного регіону та галузі, які можна розглядати як деталізовану на рівні окремої галузі або регіону національну конкурентну стратегію.

Взаємозв'язок трьох базових стратегій у системі планування та реалізації заходів стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств хлібопродуктового підкомплексу АПК України наведено на рис.1. Проведені авторами дослідження показують, що на практиці не існує зв'язку між стратегіями та програмами регулювання інноваційної діяльності у різних підкомплексах АПК (у т.ч. й у хлібопродуктовому).

Забезпечення реалізації конкурентних переваг харчової промисловості України у світовому поділі праці відповідно до наявних ресурсно-економічних можливостей передбачає: істотне підвищення ефективності використання сировинної бази; докорінне оновлення матеріально-технічної бази підприємств; пріоритетний розвиток галузей, що мають порівняльні та конкурентні переваги на світовому й регіональних ринках; прискорений розвиток машинобудування для харчової промисловості [7].

Реалізації конкурентних переваг вітчизняної харчової промисловості на глобальному рівні має сприяти внутрішній попит, підкріплений стійким зростанням реальних доходів населення, який меншою мірою залежить від коливань світових агропродовольчих ринків. Його інформативною характеристикою є структура харчування населення, аналіз і узагальнення даних про яку дає можливість визначити важелі та сформувати пріоритети розвитку галузі в умовах глобалізації світової економіки і побудувати на цій основі ефективний механізм зовнішньоекономічної діяльності харчової промисловості, який відповідатиме інтересам вітчизняних виробників і споживачів, сприятиме зменшенню ризиків тощо.

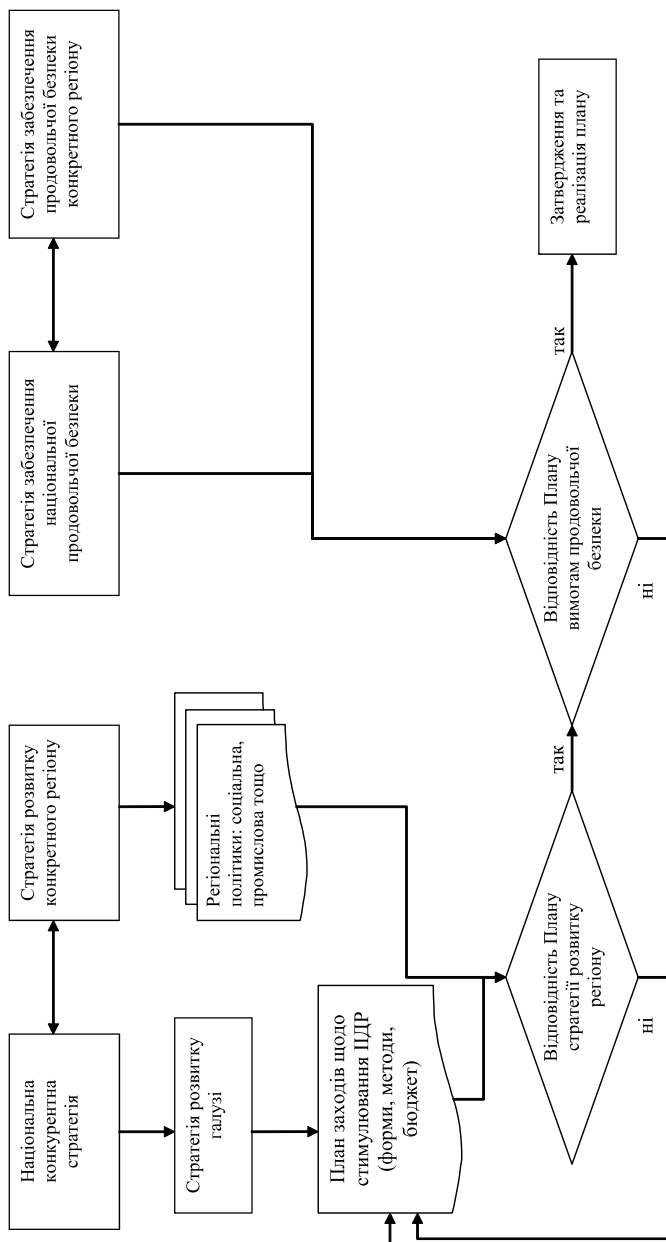

Рис. 1. Алгоритм планування та затвердження Плану стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств хлібопродуктового підкомплексу АПК регіону (ПДР) з урахуванням базових соціально-економічних стратегій

Зовнішньоекономічна діяльність харчової промисловості спричиняє дедалі більший вплив на розвиток власних підгалузей, створення конкурентного середовища у сфері виробництва продуктів харчування та вихід галузі на світові ринки. Основними принципами такої інтеграції є насамперед створення потужного національного ринку, досягнення високої інтегрованості вітчизняної економіки, фінансова стабілізація, подальший розвиток власних галузей, гармонізація вітчизняного зовнішньоекономічного законодавства до вимог Світової організації торгівлі.

Пошук найбільш ефективної моделі організації інноваційної діяльності для підприємств певного підкомплексу АПК дає підставу для висновку про доцільність впровадження у вітчизняну практику державного управління розвитком галузей АПК кластерної моделі з реалізацією таких заходів: формування інституційного забезпечення державної консультативної підтримки; сприяння створенню кластероформуючих ядер (наприклад, збутових чи переробних структур, дослідних підприємств); всебічне сприяння регіональним владним структурам тощо.

Новизну даної моделі визначають такі характеристики, як безперервність процесу розроблення та впровадження інновацій у всіх сферах діяльності підприємства (фінанси, виробництво, маркетинг та ін.); стратегічна обумовленість усіх інноваційних процесів; динамічні організаційні структури розроблення та реалізації інновацій у відповідності зі стратегічним моніторингом зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування підприємства; динамічність усіх базових домінант, що визначають інноваційний процес та його організацію.

Світовий та вітчизняний досвід свідчить, що кластерна модель характеризується високою ефективністю організації та здійснення інноваційної діяльності на мікрорівні. Нами доведено ефективність формування спеціалізованих дослідних кооперативних підприємств (ДКП) у кластерах, на які буде по-

кладено функції організації та здійснення найскладніших і найбільш ризикових проектів інноваційної діяльності на замовлення підприємств кластеру (в основному НДДКР). Такі спеціалізовані структури можуть створюватися на базі державних установ або за участю (за кошти) держави, що перетворює їх у потужний та водночас прозорий інструмент державної підтримки інноваційного розвитку. Їх функціонування має здійснюватися за такими принципами: залучення широкого кола джерел фінансування (держбюджет, кошти підприємств кластеру, гранти донорських організацій тощо); виконання широкого асортименту дослідних та консультаційних робіт (НДДКР, розроблення та обґрунтування бізнес-планів інноваційних проектів, технологічні та інші консультації, сприяння пошуку оптимальних джерел фінансування для проектів тощо); тісна співпраця з науковими установами України та світу, що забезпечить формування необхідного зв'язку між науковою та виробничою діяльністю (рис. 2).

У Київському регіоні вже сформована Всеукраїнська асоціація пекарів (ВАП), яка ініціювала створення Всеукраїнської профспілки працівників харчової, переробної промисловості та суміжних галузей і Недержавного професійного пенсійного фонду. Асоціацією ведеться робота в таких напрямках: нормативне забезпечення хлібопекарської галузі, технічне удосконалення галузі, підвищення якості продукції, формування інформаційної галузевої бази даних, розробка та впровадження кадрової програми ВАП, атестаційна діяльність.

Варто відмітити, що розгляд окремими науковцями лише експортних переваг кластерних об'єднань є хибним. Переважання експортно-орієнтованих кластерів (відносно регіонального ринку) пояснюється високою ефективністю таких об'єднань, що обумовлюють ряд конкурентних переваг на зовнішніх ринках, але не обов'язковістю експортної спрямованості підприємств для формування кластерних об'єднань. Отже, навіть при низькому експортному потенціалі (відносно регіонального ринку) хлібопродуктової продукції (через її осо-

бливості) коригування регіонального кластерного об'єднання є цілком обґрунтованим.

Розвиток зовнішньоекономічних факторів і виникнення нових місцевих організацій збільшують важливість, престиж та привабливість кластеру. Відмітимо, що збільшення кількості підприємств у кластері сприяє не стільки зростанню конкуренції, скільки підвищенню ефективності його функціонування.

Таким чином, застосування кластерного підходу до управління хлібопродуктовим комплексом регіону зумовить високу ефективність заходів державного регулювання як на стратегічному, так і поточному рівнях. Для впровадження кластерних моделей у практику функціонування хлібопродуктового підкомплексу АПК регіону необхідною є реалізація таких заходів: формування інституційного забезпечення державної консультативної підтримки; сприяння створенню кластероформуючих ядер (наприклад, збутових або переробних структур, дослідних підприємств); всебічне сприяння з боку регіональних владних структур тощо.

Дослідження проблем організації інноваційної діяльності на хлібопродуктових підприємствах України виявило, що поряд із відсутністю діючих державних програм підтримки та фінансування інноваційних проектів, нестачею власних оборотних коштів у підприємств, впровадження нововведень найчастіше вимагає значно більших витрат, ніж очікувалося при ухваленні рішення про інновацію; потенційно ефективні нововведення не впроваджуються або впроваджуються з великою затримкою у часі (внаслідок помилок в оцінці строків впровадження, опору впровадженню інновацій, недосконалої організації інноваційних процесів та відсутності розвинутої інноваційної інфраструктури). Важливість максимально швидкого (або, як мінімум, своєчасного) виходу інновації підприємства на ринок (наприклад нової продукції або послуги) стосується проблеми скорочення тривалості інноваційного циклу.

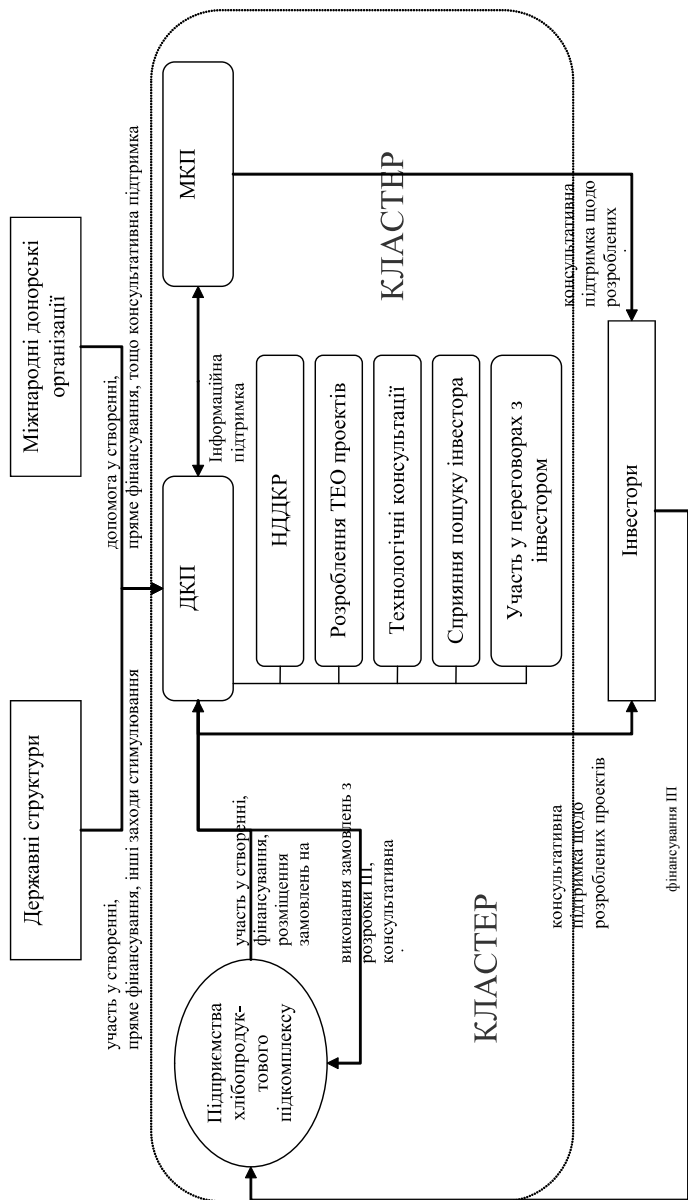

Рис. 2. Схема організації інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності підприємств хлібопродуктового комплексу АПК України у межах регіонального галузевого кластеру

Слід враховувати й ту обставину, що переважна більшість підприємств хлібопродуктового підкомплексу АПК України належать до групи малих і середніх. Наприклад, у Київській області 80% виробників хлібопродуктів належать до групи МСП (рис.3).

Через невеликі розміри такі підприємства не мають можливості сформувати ефективну організаційну структуру управління інноваційним процесом (навіть не враховуючи можливість здійснення НДДКР). Водночас відмова від інноваційних проектів зумовить стрімку втрату конкурентоспроможності цих підприємств. Найбільш ефективним методом роз'язання даної проблеми є кооперація з метою здійснення інноваційної діяльності (на проектній або постійній основі). Отже, для підвищення ефективності інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств хлібопродуктового підкомплексу АПК України на мікро- та макрорівнях необхідним є розвиток галузевих кластерних структур.

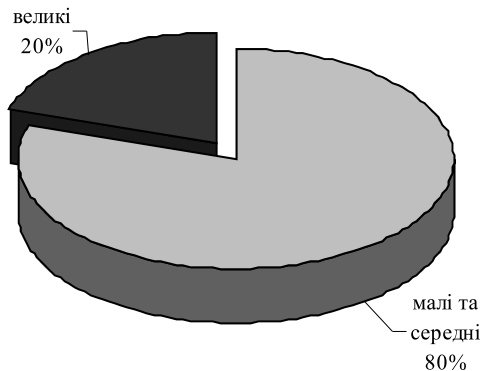

Рис. 3. Структура виробників хлібопродуктів Київської області за розмірами підприємств, %

Система заходів державної підтримки щодо зниження ключових ризиків інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності підприємств хлібопродуктового підкомплексу АПК

має включати такі складові: покращення інвестиційного клімату шляхом формування ефективної системи захисту майнових прав інвестора (забезпечення непорушності державних зобов'язань перед інвесторами, лібералізація умов функціонування хлібопродуктового підкомплексу); підвищення ефективності реалізації інноваційно-інвестиційних проектів на основі покращення роботи фондового ринку та формування ефективної інноваційної інфраструктури галузі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алимова Т. Инновационные процессы в малом предпринимательстве / Алимова Т. // Вопросы статистики. — 1999. — №8.
2. Водачек Л. Стратегическое управление инновациями на предприятии: сокр. пер. со словац. / Водачек Л., Водачкова О. — М.: Экономика, 1989.— 167 с.
3. Гринев В. Ф. Инновационный менеджмент: учеб. пособие / В. Ф. Гринев. — К.: МАУП, 2000. — 148 с.
4. Инновационный менеджмент / [Ильенкова С. Д., Гохбер Л. М., Ягудин С. Ю. и др.]; под ред. Ильенковой С. Д. — М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997. — 327 с.
5. Кардаш В. Я. Товарна інноваційна політика: навч. посібник. — К.: КНЕУ, 1999. — 124 с.
6. Кошкин Л. И. Менеджмент на промышленном предприятии. / Кошкин Л. И., Хачатуров А. Е., Булатов И. С. — Л.: Эколайн, 2000. — 234 с.
7. Сичевський М. П. Удосконалення організаційно-економічного механізму розвитку харчової промисловості України / М. П. Сичевський. — К.: Науковий світ, 2004. — 375 с.